

Inhoud

Visie op vreemdetalendidactiek	17
Over betekenisvol talenonderwijs en fietsen zonder zijwieltjes	
<i>Reinilde Oudart</i>	
Leren fietsen zonder zijwieltjes	
Vreemdetalendidactiek	
Ontwikkelingen in het vreemdetalenonderwijs	
Experts aan het woord: Alessandra Corda, Daniela Fasoglio, Erik Kwakernaak, Wander Lowie, Judith Richters, Kris Van den Branden	
Plaatsbepaling	
Leeswijzer	
Afsluiting	

Deel 1 Vertrekpunten

35

Inleiding	37
-----------	----

Schrijver: Dorothea Mann

1	Theorie en praktijk	39
	Van dit boek naar jouw klas, en weer terug	
	<i>Schrijver: Dorothea Mann</i>	
1.1	De school, een leerplek voor docenten?	40
1.1.1	Onderwijskundig erfgoed in een prikkelrijke omgeving	41
1.1.2	Een leerlandschap en een denkmodus	42
1.1.3	Kennis van zaken, autonomie en het examenprogramma	43
1.2	Wanneer lukt het?	45
1.2.1	Professioneel bewustzijn	45
1.2.2	Eisen aan docenten, aan jou, aan ...	46
1.3	Afsluiting	51
2	Evalueren om te leren	53
	Evaluatie als kern van curriculumontwerp	
	<i>Nancy de Jong, en Catherine van Berongen</i>	
2.1	Wat evalueer je?	54
2.1.1	Constructive alignment	54
2.1.2	Evalueren van communicatieve taalvaardigheid	56

2.1.3	Evalueren van talen-eigen kennis en inhoud	56
2.1.4	Vaardigheden en inhoud: twee gescheiden werelden?	58
2.2	Met welke doelen evalueer je?	59
2.2.1	Formatieve evaluatie	59
2.2.2	Summatieve evaluatie	62
2.3	Afsluiting	68
3	Doeltaal-Leertaal	71
	Taal om van te leren	
	<i>Sebastiaan Dönszelmann</i>	
3.1	Theorie achter doeltaalgebruik	72
3.2	Hoe werkt dat, Doeltaal-Leertaal?	76
3.2.1	L1 of doeltaal?	77
3.2.2	Instrumenteel doeltaalgebruik	78
3.2.3	Feedback en corrigeren	80
3.2.4	Een actieve leerling in een veilige klas	81
3.3	Afsluiting	85
4	Motivatie	87
	Een taal leren. Leuk?	
	<i>Jessa Mearns</i>	
4.1	Waarom is motivatie anders bij de talen?	88
4.2	Motiverende strategieën (MotS) van Dörnyei (2001)	89
4.2.1	Basisvoorwaarden voor motivatie	90
4.2.2	Motivatie oproepen	91
4.2.3	Motivatie onderhouden en bewaken	95
4.2.4	Positieve zelfevaluatie bevorderen	96
4.3	Harde waarheden over motivatie	97
4.4	Motivatie van docenten	98
4.5	Afsluiting	99
5	Leermiddelen	101
	Bouwstenen voor je onderwijs	
	<i>Marion Lammeinga Hebrantse</i>	
5.1	Leermiddelenontwikkeling	101
5.2	Leermiddelenmarkt	103
5.3	Impact van een leergang op het onderwijs	105
5.4	Onderdelen en structuur van leergangen	107
5.5	Gebruik van de leergang in de klas	109
5.5.1	De omgang met de leergang	109

5.5.2	Lesmateriaal passend maken	110
5.5.3	Zelf lesmateriaal maken	111
5.5.4	Passend lesmateriaal kiezen	112
5.6	Afsluiting	113
6	Differentiatie	115
	Help! Hoe doe je dat in je eentje, differentiëren?	
	<i>Vesambra Conda & Esther de Vriind</i>	
6.1	Wat verstaan we onder differentiatie in de klas?	116
6.2	Waarom is er zoveel belangstelling voor differentiatie in de klas?	118
6.3	Waarom is differentiatie zo lastig?	119
6.4	Hoe doe je dat dan, differentiatie in de klas?	120
6.5	Afsluiting	124
7	ICT	127
	Niet alleen voor de leuk	
	<i>Marrit van de Gucht</i>	
7.1	ICT voor een motiverende en effectieve les	128
	7.1.1 TPACK: het lesdoel als uitgangspunt	129
	7.1.2 Taxonomie van Bloom en digitale leermiddelen	130
7.2	Taaltaken en technologie	131
	7.2.1 Pre-task: lezen, luisteren en vocabulaireverwerving	132
	7.2.2 During-task: spreken, schrijven, chatten	135
	7.2.3 Post-task: reflectie en oefening	138
7.3	Afsluiting	138
8	Internationalisering	141
	Haal de wereld je klaslokaal binnen	
	<i>Peter Mesker & Mariska Dinkelman</i>	
8.1	Wat verstaan we onder 'internationalisering in het onderwijs'?	142
8.2	Internationalisering binnen het vreemdetalenonderwijs	144
8.3	Typen activiteiten binnen internationalisering van het onderwijs	146
	8.3.1 Leerlingmobiliteit	146
	8.3.2 Thuisblijvers	147
8.4	De leeropbrengst van internationaliseringsactiviteiten	149
8.5	Praktijkvoorbeelden internationalisering	150
	8.5.1 Internationalisering binnen scholen zonder specifiek internationaliseringsprofiel	150
	8.5.2 Tweetalig onderwijs	151
	8.5.3 Global Citizen Network	152

	8.5.4	Internationale scholen	153
	8.5.5	Scholen met een UNESCO-profiel	153
	8.6	Afsluiting	154
9		Dyslexie en het leren van een vreemde taal	155
		Als taalleren geen vanzelfsprekendheid is	
		<i>Sui Lin Goei, Anneke Smits, Wilma Jongejan & Annelies Popma</i>	
	9.1	Wat is dyslexie?	156
	9.2	Dyslexie in het voortgezet onderwijs	157
	9.3	Hoe manifesteert dyslexie zich in de vreemdetalenles?	159
	9.4	In de les afstemmen op de onderwijsbehoeften van leerlingen met dyslexie	161
	9.5	Ontwikkelingen	163
	9.6	Afsluiting	164
10		Taalbeleid, CLIL en tweetalig onderwijs	167
		Over de grenzen van de vakles	
		<i>Tessa Mearns & Maaike Hajer</i>	
	10.1	Taalbeleid – talenbeleid	168
	10.2	Het belang van vakoverstijgende samenwerking	171
		10.2.1 Samenwerking tussen de talen	171
		10.2.2 De rol van taaldidactiek bij alle vakken	172
	10.3	Tweetalig onderwijs (tto)	176
	10.4	De toekomst van het talenonderwijs	178
	10.5	Afsluiting	179

Deel 2 Vaardig

181

		Inleiding	183
		<i>Catherine van Beuningen</i>	
11		Het Europees Referentiekader	185
		Talen leren om deel te nemen aan de samenleving van nu	
		<i>Daniela Fasoglio</i>	
	11.1	Het ERK in een notendop	186
	11.2	Het fundament van het ERK	187
	11.3	De schalen van het ERK	189
		11.3.1 Communicatieve taalactiviteiten	189
		11.3.2 Communicatieve taalcompetenties en strategieën	191
		11.3.3 Meertalige en pluriculturele competentie	192

11.4	Aan de slag met het ERK	193
11.4.1	Communicatieve taalactiviteiten: WAT gaan leerlingen doen?	194
11.4.2	Communicatieve competenties: HOE is de kwaliteit van hun taalgebruik?	195
11.4.3	Formatief werken met het ERK	196
11.4.4	Stappenplan voor het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn	198
11.5	Afsluiting	199
12	Woordenschat	201
	Woorden tellen!	
	<i>Elke Peters</i>	
12.1	Hoeveel woorden moet je kennen?	202
12.1.1	Woordenschat selecteren	203
12.2	Cognitieve principes van woordenschatverwerving	206
12.3	Woordenschat leren in de klas	207
12.3.1	Meaning-focused input: woordenschat leren via betekenisvol taalmateriaal	207
12.3.2	Meaning-focused output: woordenschat leren in schrijf- en spreektaken	211
12.3.3	Language-focused learning: woordenschat leren via oefeningen	213
12.3.4	Fluency of vlotheid trainen	214
12.4	Afsluiting	215
13	Grammatica	217
	Tussen vorm en vaardigheid	
	<i>Johann Otáas</i>	
13.1	Definitie en achtergronden	218
13.2	Didactische uitgangspunten	221
13.2.1	Selectie en ordening	221
13.2.2	Geïsoleerd–geïntegreerd en expliciet–impliciet	223
13.2.3	Grammatica oefenen	224
13.3	Grammatica-instructie in de praktijk	225
13.3.1	De regel	225
13.3.2	Receptieve oefening	226
13.3.3	Productieve oefening	227
13.3.4	Vormgerichte feedback	228
13.4	Afsluiting	229

14	Luistervaardigheid	231
	Ook luisteren moet je leren	
	<i>Stetanie Ramackers, Calijn de Jong, Jos de Ridder, Siet Stapel en Miriam Broersma</i>	
14.1	Leren luisteren	232
14.1.1	Waarom luistervaardigheid?	232
14.1.2	Luisterintenties en soorten luisteren: wat bepaalt hoe we luisteren?	235
14.2	Luistervaardigheid ontwikkelen in je lessen	237
14.2.1	Voorbereiding en ondersteuning van luisteractiviteiten	237
14.2.2	Vergroten en verstevigen van lexicale kennis	238
14.2.3	Luisterstrategieën	240
14.3	Goede (kijk)luisterbronnen	243
14.3.1	Werken met authentieke inputbronnen	244
14.4	Afsluiting	245
15	Spreek- en gespreksvaardigheid	247
	Zo worden leerlingen vaardige en wendbare sprekers	
	<i>Ulme van Batenburg en Noia de Jong</i>	
15.1	Wanneer ben je spreek- of gespreksvaardig?	248
15.2	Wat doen sprekers eigenlijk?	248
15.3	Welke kennis en kunde heb je nodig?	249
15.4	Hoe kun je de spreek- en gespreksvaardigheid van leerlingen ontwikkelen?	252
15.5	Afsluiting	259
16	Leesvaardigheid	261
	Motiverend leesonderwijs in een vreemde taal	
	<i>Annex van Gelderen</i>	
16.1	Lezen in een eerste of vreemde taal: overeenkomsten en verschillen	262
16.2	Welke leesdidactiek is geschikt in vreemdetalenonderwijs?	263
16.3	Leesvloeiendheid: de kern van motiverende leesdidactiek	264
16.3.1	Woordenschat	264
16.3.2	Vlotte woordherkenning	266
16.3.3	Herkennen van zinstructuren	267
16.3.4	Doorzien van betekenisrelaties	269
16.4	Afsluiting	271

17	Schrijfvaardigheid	275
	Leren schrijven en schrijvend leren in een vreemde taal	
	<i>Elke Van Steendam & Catherine van Beijningen</i>	
17.1	Schrijven in een eerste of vreemde taal	276
17.2	Functioneel schrijfonderwijs (learning to write)	278
	17.2.1 Functionele schrijfdoelen en -taken	278
	17.2.2 Didactische handvatten voor functioneel schrijfonderwijs	280
17.3	Schrijvend leren (writing to learn)	284
	17.3.1 Schrijven ten behoeve van taal- en kennisontwikkeling	284
	17.3.2 Didactische handvatten voor writing to learn	285
17.4	Afsluiting	289
18	Vreemdetalenonderwijs in het (v)mbo	291
	Beroepsgericht talen leren	
	<i>Lilic van Batenburg & Liesbeth Pennewaard</i>	
18.1	Waarom is een beroepsgerichte didactiek belangrijk?	292
	18.1.1 Beroepsidentiteit en taal ontwikkelen zich in samenhang	292
	18.1.2 Taalgebruik is contextafhankelijk	292
	18.1.3 In het echte leven is communicatie georganiseerd rondom taken	292
	18.1.4 Taalleren is contextafhankelijk	293
	18.1.5 Zelfvertrouwen vergroten	295
18.2	Beroepsgerichte didactiek in de mbo-praktijk	296
	18.2.1 De plek van vreemde talen in kwalificatiedossiers	296
	18.2.2 Van kwalificatie naar beroepstaalzaak	296
	18.2.3 Illustratie van leerdoelen en beroepstaaltaken	301
18.3	Toepassing in het vmbo	303
18.4	Afsluiting	304

Deel 3 Vakinhoudelijk bewust

307

	Inleiding	309
	<i>Anna Kadi</i>	
19	Taalbewustzijn	311
	Taalsystemen en taalverandering	
	<i>Ellen van den Broek & Anna Kadi</i>	
19.1	Taalbewustzijn: introductie van een onderwijsbenadering	312
19.2	Taal als systeem	314

19.3	Taalverandering	318
19.3.1	Hoe verandert taal?	318
19.3.2	Meningen over taalverandering	319
19.4	Aanpak taalbewustzijn	321
19.4.1	Uitgangspunten voor taalbewustzijnsonderwijs	321
19.4.2	Docenttaalbewustzijn	322
19.5	Afsluiting	322
20	Taalwetenschappelijke perspectieven in de les	325
	Taalgebruik en de samenleving	
	<i>Anna Kaul, Steen en Leekens en Jacqueline Koeter</i>	
20.1	Betekenisvol vreemdetalenonderwijs, vakinhoud en burgerschap	326
20.2	FREPA en de perspectiefgerichte benadering van taal	328
20.3	Taalgebruik in de samenleving: drie casussen	330
20.3.1	Multimodaliteit	330
20.3.2	Taalvariatie	333
20.3.3	De macht van taal	335
20.4	Afsluiting	336
21	Taalleerbewustzijn	339
	Vakdidactiek voor je leerlingen	
	<i>Sebastian Deuss, Emma</i>	
21.1	Taalleerbewustzijn: taalgebruik en taalleren	340
21.1.1	Wat is taalleerbewustzijn?	340
21.1.2	Taalleerbewustzijn gericht op taalgebruik	341
21.1.3	Taalleerbewustzijn gericht op taalleren	342
21.2	Van theorie naar klaslokaal: lessen taalleerbewustzijn	345
21.2.1	Les 1 Oriëntatie op taalleerbewustzijn	346
21.2.2	Les 2 Verdiepen	347
21.2.3	Les 3 Op pad naar Taallekkerland	348
21.2.4	Les 4 Taaldidactisch onderzoek	348
21.2.5	Slotles De proef op de som	349
21.3	Wie gaat de uitdaging aan?	349
21.4	Afsluiting	350
22	Meertaligheid in de klas	353
	Bied ruimte aan alle talige kennis van leerlingen	
	<i>Carla van der Wal, Marjolijn van der Wal, Joke van der Wal en Bert van</i>	
22.1	De klas als meertalige minisamenleving	354

22.2	De rol van meertaligheid in (talen)onderwijs: misvattingen en kansen	355
22.2.1	Misvattingen	356
22.2.2	Kansen	358
22.3	Talensensibilisering en functioneel meertalig onderwijs	359
22.4	Aan de slag met meertaligheid	361
22.4.1	Talensensibilisering	362
22.4.2	Functioneel meertalig leren	365
22.5	Afsluiting	366
23	Interculturele competentie	369
	Wie zijn taal deelt, deelt ook zijn cultuur	
	<i>Vanessa P. van der Vliet, MSc</i>	
23.1	De ontwikkeling van interculturele competentie in het onderwijs	370
23.1.1	Vreemdetalenonderwijs in een diverse samenleving	370
23.1.2	Byrams model van interculturele competentie	371
23.1.3	Doelen van interculturele competentie in het onderwijs	372
23.1.4	De meetbaarheid van interculturele competentie	374
23.2	Interculturele competentie in het curriculum	375
23.2.1	Van kennis van cultuur naar interculturele vaardigheden en houding	375
23.2.2	Intercultureel leren binnen het klaslokaal	376
23.2.3	Intercultureel leren buiten het klaslokaal	380
23.3	Afsluiting	383
24	Vertaaldidactiek	387
	Vertalen is verbinden in een multiculturele samenleving	
	<i>Leide Dorst, Sjoerd Lindenberg</i>	
24.1	Vertalen toen en nu	388
24.1.1	Vertalen toen: grammatica-vertaalmethode	388
24.1.2	Vertalen nu: taalbewustzijn en interculturele competentie	389
24.2	Didactische toepassingen van vertalen	390
24.2.1	Tekstvertalen	390
24.2.2	Ondertitelen	393
24.2.3	Nasynchronisatie	395
24.2.4	Tolken	397
24.2.5	Het gebruik van vertaalssoftware	398
24.3	Afsluiting	399

25	Literatuur	401
	Geen vak apart	
	<i>Jasmijn Bloemert & Erik Cats</i>	
	25.1 De ontwikkeling van het literatuurcurriculum voor de vreemde talen	402
	25.1.1 Historische ontwikkelingen	402
	25.1.2 Huidige positie van het literatuuronderwijs	403
	25.1.3 Recente ontwikkelingen	404
	25.2 Hoe ontwerp je een literatuurcurriculum?	407
	25.2.1 Leerdoelen	407
	25.2.2 Toetsing	408
	25.2.3 Lesontwerp	411
	25.3 Afsluiting	413
26	Interculturele benaderingen met literatuur en film	415
	Inhoudsgerichte talenlessen	
	<i>Ewout van der Knaap</i>	
	26.1 Waarom literatuur en film gebruiken in het onderwijs?	416
	26.1.1 Literatuur gebruiken voor interculturele competentie	416
	26.1.2 Interculturaliteit, literatuur en burgerschap	418
	26.2 Literatuur en interculturaliteit in het curriculum	419
	26.2.1 Interculturaliteit en de inhoudsgerichte integratieve benadering	419
	26.2.2 Interculturele literaire competentie (ILC)	421
	26.3 Integratie van interculturaliteit en burgerschap in literatuur- en filmlessen	422
	26.3.1 Leerlijnen	422
	26.3.2 Leeractiviteiten en methoden	424
	26.3.3 Interculturele literaire competenties evalueren	427
	26.4 Afsluiting	428
	Bronnen	430
	Register	467
	Over de auteurs	475